

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi romai kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapták. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt félévre 2 frt, negyedévre 1 frt.

Ugy a Lap szellemi részét illető cikkeket, mint az előfizetési pénzek a „Köz művelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Szerény észrevételek

„A kepe a székelyföldön” czimű tanulmányhoz.*

(Folytatás.)

A kepet 48 után némelyek azért tagadták meg, mivel kimondatott, hogy úgy az urbéri, mint másnemű telkek, birtokok feloszthatók. — A régi földes urainknak, midőn ők a pátronatusi terheket viselve jobbágyaikat a kepefizetésére kötelezték, nem volt intentiójuk, nem számítottak a mai kor ügyvédi fogásaira. Azonban az igazságszerető és a kepe fejlődési történelmét ismerő bírakat ama téves elmélet nem fogja megzavarni. Sem a birtokok után járó kepe alul nem fognak kibujni azok, kik minden egyházi intézményt egy tollvonással törölnének.

Az urbériség eltörlése, a jobbágyság felszabaddítása, a székely kiváltságok beszüntetése, a birtokfeldarabolás, adásvevés, fiu-leány örökösödés, egyenlőség kimondatván a kepe terhet hordozó birtokok, földek, telkek — kevés kivétellel — összeavartattak; a kepeteher törvényileg azokról nem vétett le, sőt a gyakorlat és kanonika visitatiók, mint közjogi szerződések alapján a teher általánosságban azon földekre is kiterjedt és ránehezült, amelyek kivételt képezhetnek volna. Mutatják ezt a mai adásvevési és örökösödési szerződések eme kifejezései: Vevő vagy örökösödő fél a megvásárolt vagy örökölt birtoknak mai napon (t. i. okmány keltezési napján) birtokába lép, élvezi annak hasznait, s az azután járó jogokat, de viseli egyuttal terheit — s így az adót is, mely — frt — kr. tiszta jövedelem után jár.

Ez utóbbi kifejezés jelezi, hogy az adón kívül más terheit, tehát a kepet is stb. A kepeügyben oly kölcsönös érdekek képezik az alapot, melyeket nem lehet, nem szabad egymástól a szavak kedvéért elválasztani.

Az újabb párbérheccz, mely nálunk is akadt támogatókra, s melyet az élelmes zsidók nógatására némely protestánsok azon elv alapján, hogy az sze-

mélyi és nem dologi jellegű toltak előtérbe — megtagadván a kath. plebánosoknak járó párbérrel terhelt földek és birtokok után a kepet, — éppen arról tesz bizonyosságot, hogy a kepe (termesztmény bér) dologi teher. Mint azt csak a közelebbi években hozott s a hírlapokból ismert birói és kuriai döntvények a bíróság elébe vitt esetekről világosan bizonyítják.

Különben, — ha a kepe csupán személyi és nem dologi teher is volna — mit jelentett már 1803-ban a General-Comandónak a Guberniumhoz benyújtott s a kepe megváltását sürgető javaslata, n iszerint a kepe név kivetését és fölszedését nyomasztónak tartja a székely határőrökre nézve? Mit fejeznek ki a Nagyszébenben 1804. febr. 20 iki Mitrovsky által kiadott kepetörvényhez csatolt „Jegyzék” e pontjai:

„a) A kepetörvény alá esik s tartozik: az ősz terméséből: buza, rozs, — a tavasztermésből: tavasz buza, tavasz rozs, árpa, zab. Ezek összegéből számítandó ki mind az ősz, — mind a tavaszért a 12 — vagy 6 kalangya után fizetendő egész vagy fél kepe.”

„c) Kepetörvény alá tartozik különbség nélkül az ősi, szerzett, haszonbérbe vett — vagy bármilyen módon és czímen műveltetett földnek termése.”

Vagy mit tesz: kepeváltás? a kepet megváltani? A kepefizetőket felmenteni, hogy a földgyümölcséből, terményeiből ne fizessék a papbért? Ha a kepe nem dologi jellegű ügy, minek századon keresztül oly szívosan ragaszkodni hozzá, hiszen akárhánny könnyebben megfizetne pénzü? Vagy ha csupán személyi ügy, miért nem fizet boldog, boldogtalan, szegény, gazdag, mesterember és hivatalnok stb. egyformán? Mire való a személyek közötti megkülömböztetés éppen egyházi ügyben, hol örök joggyenlőség, alárendeltség nélküli kölcsönös kötelezettségi viszony létezik? Már pedig századok tanuskodnak, hogy kiknek több adatott, többel tartoztak adózni.

De az is áll, hogy az emberiség mintegy 90 százaléknál nem maga a személy az oka, hogy nem adhat annyit, a mennyit lelke jóindulata és szándéka adna, hanem egyéb valami, mi a személyt határok között tartja és szabályozza.

Aztán tény az is, hogy mindig a birtokos osztály köteleztetett kepefizetésre, mások pénzt fizettek. De tudják a nemesi levelekből, hogy a nemes ember sem adót, sem kepet nem fizetett a nemesi levélben kitett birtok után, de mihelyt jobbágyi birtok jutott kezére a kepet is tartozott fizetni s a patronatusi terheket is viselni.

Mi szintén a kepe dologi jellege mellett tanusodik. — Sokan azon elvből tagadják a kepe dologi jellegét és fizetését, mert a plébániától távol laknak vagy nem katolikusok lévén nem veszik igénybe a papot, de itt nem a pap vagy mester igénybevételén fordul meg a dolog. — miután az igénybevétel a tiszta személyes praestatióval a stolával elégített ki, — nemcsak az jön tekintetbe kinek érdekében a közület működik, hanem — a kepe közjogi kötelezettség lévén — azon fordul meg és az jön tekintetbe, ki a közjogi kötelezettséggel terhelt birtoknak tulajdonosa. Pld. az állam az iskolaadó fizetésére azokat is kötelezi, kiknek nincsen gyermekek. Ez történelmi igazság és megdönthetetlen logika, mert különben azon képtelenségre vezetne a kepe csupán személyi kötelezettsége mellett, hogy az illető akkor is fizesse a kepet, midőn a kepe köteles birtok már más kezére ment. Mire nincs eset. De ha a kepe csupán személyi teher lett volna, akkor a család személyének száma és aránya szerint lett volna kirovandó. Mi szintén nem jött soha tekintetbe.

A 60-as években a Csik.-Szt.-Királyon lévő Szentkereszti-féle olti malom után — azon okból, mert a tulajdonos nem lakik ott — megtagadtatott a kepe. Azonban bíróság elé kerülvén az ügy megítéltetett és egyszerre 6 évi tartozás hajtattott fel. S lehetne több hason esetet felhozni erre nézt...

Legfrisebb adatul tételem igazolásul álljon itt szóról szóra a vallás és közoktatásügyi minster ur ő excellentiájának 1884. évi junius 9-én kelt átirata a belügyministeriumhoz, melyben báró Vay Miklós hely. hitv. egyházi főgondnok és báró Prónay Dezső ág. hitv. egyet. egyh. főfelügyelőnek a párbér ügyekben hozott sérelmes határozatok ellen a miniszterelnökhez intézett panaszos előterjesztésére válasz adatik. A válasz, mely — mint a minster ur ő exja is benne jelzi, — mivel a magyarországi congrua ügy a mi kepeszolgáltatási kérdésünk és ügyünkkel teljesen azonos — nagy figyelmet érdemel s így szól:

„B. Vay Miklós hely. hitvall. egyházi főgondnok és báró Prónay Dezső ág. hitv. egyet. főfelügyelőnek a rom. kat. lelkészek és kántor-tanítók járandóságai tárgyában a vezetésem alatt álló miniszterium részéről hozott, állítólagosan sérelmes határozatok ellen Nagyméltóságodhoz intézett s on-

nan f. évi május hó 16-án 27,531. sz. a. hozzám áttett panaszos előterjesztésére van szerencsém megjegyzéseimet teljes tisztelettel a következőkben megtenni Mindenekelőtt megjegyezni kívánom, miszerint a főgondnok és főfelügyelő urak Nagyméltóságodhoz intézett kérvényük, helyesebben panaszukban jogilag téves álláspontból indulnak ki, mely az e tekintetben fennálló törvényeket és százados intézkedéseket szem elől téveszteni látszik, midőn azt állítják, hogy az egyházlátogatási okmányok a protestánsokra nézve érvénytelenek, hogy továbbá ezen egyházlátogatási okmányok a földnek vallást nem adnak, a hívő vallásával járó terhet birtokkal járó teherré át nem alakíthatnak, s végre, hogy a miniszteriumi intézkedések az 1790—91. 26. törvény-cikkbe ütköznek. Ezek lévén főokok a panaszban, ezek megdöntésére az alábbiak szolgálандnak.

Tudva levő dolog az, hogy az egyházi látogatások kétoldalu szerződést képeznek és hogy egyházi látogatások az egyházi hatóság, a kegyur s az illető község vagy községbeliek közt mindenkor a politikai hatóság közbenjötté mellett létesültek. a kétoldalu szerződések pedig egyoldalulag egyik fél által sem bonthatók fel, főleg a másik fél hátrányára.

Tudvalevő az is, hogy ezen egyházi látogatások egymástól igen különböznek s azért ezek tekintetében általános elvet kimondani nem is lehet, hanem majdnem minden eset külön jogi elbírálás alá esik; így: némely egyházi látogatásokban a papi szolgálmányok teljesítésére a „fideles“, a másikban a „parochiani“ köteleztettek; ismét másokban a „coloni“ vagy a „sessionalistae“, végre igen sokban a „communitas.“ Léteznek még több változatok is, de e most említett kifejezésekben az alább mondandókra a tájékozási pont, a főgondnok és főfelügyelő panaszja alaptalan voltának kimutatására pedig az elégséges argumentum megtalálható lesz. Hasonló ügyekben kibocsátott intézkedésben, még mielőtt az 1882. évben megtartott vegyes tanácskozás folytán a 2847—1882. számú belügyminiszteri határozat meghoztatott volna, mindenkor igen élesen megkülönböztettek az egyházi látogatásoknak fennebb említett kitételei, melyek igen finom jogi distinctiókra szolgáltatnak alkalmat annak, a ki ezen egyházi látogatásokat elfogulatlanul bírálja és azokra a jogelveket szigoruan alkalmazva. S azért oly esetekben, midőn az egyházi látogatásban „fideles“ v. „parochiani“ kitételekhez vannak kötve a szolgáltatások ezek mindenkor személyes szolgáltatásnak jelentettek ki, s ha ily „fideles“-ek vagy „parochianus“-ok telkeiket más vallásuaknak eladták, soha sem határozottat az, hogy ily telket vásárló más vallásuak a r. kath. lelkésznek vagy kántortanítónak szolgálmányokat tartozzanak teljeseni, olyképen a főgondnok és főfelügyelő panaszja, a mennyiben ily személyes szolgálmányokra vonatkoznék, aligha nem tárgyatlannak mondható. Ha az egyházi látogatásban a szolgálmány teljesítésének kötelezettsége a „communitas“-ra van róva,

ez esetben mindenkor azt határoztam, hogy ily szolgálmanyt a község mint ilyen, tehát bármely vallásnak legyenek lakosai közt, egyetemlegesen tartoznak teljesíteni; mert köztudomásu az, hogy a legújabb időig, vagyis 1868-ig, Magyarországon csak egyféle községet — *communitast* — ismertek, t. i. a politikait; azelőtt hitfelekezeti községek mai alakulásukban nem léteztek, hanem midőn községről — *communitas* — volt szó, az alatt mindenkor a politikai község értetődött. A mely egyházi látogatási könyvből tehát az van mondva, hogy a lelkész és kántortanító járandóságait a község tartozik viselni, ez esetekben mindenkor a község terhére véleményeztettek ezek kiszolgáltatásai; mert ily okmány — mely a politikai hatóság közbejöttével alkottatott és évtizedek vagy talán századon is át mindenkor zsinórmértékül szolgált — a politikai község minden tagját, bárminő vallásu legyen is az, egyaránt kötelezi és kötelezte évtizedeken át, anélkül, hogy azáltal az 1790—1. 26. t. cz. intézkedései megsértettek, vagy hogy ezek megsértése miatt panasz emeltetett volna. Látni való tehát, hogy a főgondnok és főfelügyelő panasza ily esetekben hozott határozatok tekintetében nem fogadható el, mert ily egyházlátogatások épen úgy kötelezik a „*communitas*“ protestans, mint katolikus tagját; ily esetek leginkább a kegyuri joggal bíró városokban fordulnak elő, de falui községek is léteznek, melyek tekintet nélkül lakósaik valláskülönbségére a kath. lelkészek járandóságait kiszolgáltatják; látni való továbbá, hogy ily esetekben nem a hívő vallásával jár, hanem a politikai község terhére van szó; s végre, hogy ily egyházlátogatások, habár azok az 1790—1. 26. t. cz. meghozatala után keletkeztek, soha törvénybe ütközőknek nem tekintettek; különben is, hogy ily sérelem a más vallásuakon ne történjék, arra nézve az 1868. 53. §-a elégséges gondoskodást foglalt magában.

Végre némely egyházi látogatásokban a papi és kántortanítói járandóságok kiszolgáltatására a „*coloni*“ jobbágyok vagy „*sessionistae*“ telkesek és pedig telekaránylag köteleztettek. Ily esetekben mindenkor olykép határoztam, hogy ha valamely oly birtok, mely ezelőtt katolikus jobbágy kezén volt, az újabb időben más vallásu egyén kezére került, ettől a papi szolgálmanyak, tekintet nélkül az illető vallására, teljesítendők. Ezen határozatnak pedig az szolgált indokál, hogy midőn az egyházi látogatási okmány a közhatalóság közbejöttével megkötöttet: akkor a kérdéses telek birtokosai vállalták el a jogi szolgálmanyak teljesítését, nem személyökre, hanem telkeikre nézve; mert különben az egyházi látogatási okmányban nem akép vezetett volna be, hogy „*coloni*“ vagy „*sessionistae*“ vagy „*qualibet sessio*“, hanem *fideles* vagy „*parochiani*“. Tehát ily esetekben kétséget nem szenvedhet az, hogy szolgálmanyköteles nem a személy lett, mert a szolgálmany ily esetekben nem a család személyeinek száma arányában volt teljesítendő, hanem a telek. Már ha így áll a dolog, akkor ezen telek azáltal,

hogy más vallásu egyén kezére került, a szolgálmanytól nem mentesülhetett, mert az a lekötöztetés által dologban joggal lett terhelve, mely átszáll a jogutódra is; és mert az egyházi látogatási okmány — mint már mondatott kétoldalu szerződés, abban a jobbágy, *colonus*, *sessionalista* kötelezte magát a szolgálmany teljesítésére telke arányában s ezen kötelezettséget a lelkész elfogadta, a politikai hatóság pedig közbejöttével szentesítette; tehát azon telket a teherköteles telek tulajdonosa az által, hogy ezen telket más vallásuak eladja, egyoldalulag nem mentesítheti. — mert a kétoldalu szerződés betöltését a másik fél joggal követelheti. Igaz ugyan, mint a panaszos felirat mondja, hogy az egyházi látogatási okmány a földnek vallást nem adhat, a hívő vallásával járó terhet birtokkal járó teherré át nem változtathatja; csak hogy a mondottaknál fogva ily esetekben nem a hívő vallásával járó teherről van szó, hanem oly birtok terhére, melyet a hívő egykor papi szolgálmanyak teljesítésével terhel, s a mely teher alól ezen birtokot egyoldalulag, azáltal, hogy azt más vallásuak eladja, nem mentesítheti. — Van erre jogtörténelmünkben nagyon analog eset. 1848-ik évig a magyar nemes személye és vagyonára adómentes volt; de ha az adómentes nemes a *fundus contributionis* alá tartozó birtokot szerzett, akkor annak személyes adómentessége ezen adóköteles birtok tekintetében mitsem használt, hanem az 1836. 11. t. cz. értelmében attól más jobbágyhoz hasonlólag adózni tartozott. — Ily eset forog fenn a szönyegen levő ügyben is. Nem a más vallásu fizet a róm. kath. lelkésznek, tehát az 1790—1. 26. t. cz. megsértéséről ily esetben szó sem lehet, hanem szolgálmanyt teljesít a telek, mely az 1790—1. 26. t. cz. által ily szolgálmany teljesítésének terhére fel nem mentetett és mely a megvásárlás által a katolikus lelkész irányában szolgálmany-mentes „*protestans*“ földdé nem változott, a mint hogy azelőtt sem volt „*katholikus*“ föld, hanem katolikus lelkész részére szolgálmanynyal terhelte föld. A mennyiben tehát az egyházi látogatási okmány egy bizonyos telek irányában magánjogi kötelezettségeket megállapító kétoldalu szerződés, ennyiben bizonyos ilyen telek megvásárlóját — legyen az reformált vagy bárminő vallásu — egyenlően kötelezi a magánjog elveinél fogva. A szönyegen forgó *contentiosus* ügyek tiszteletteljes nézetem szerint nem is oldhatók meg oly könnyen, mint azt a főgondnok és felügyelő vélik; mert ha például a zsidó kézre került jobbágytelek, mely azelőtt katolikus jobbágyé volt, már az egyszerű adásvevési jogcselekvény által a rajta fekvő lelkészi és kántortanítói szolgálmanyak teljesítésének kötelezettsége alól mentesülne: akkor ugyanazon jogalapon azt is követelhetné a zsidó, vagy bármi más vallásu egyén, hogy ha földesuri birtokot megvásárol, melylyel a kegyuri kötelezettség kapcsolatos volt, ezen kötelezettség alól is szabaduljon, — mert ő nem katolikus vallásu, tehát katolikus kegyuri terheket sem tartozik viselni. A miből aztán nem csekély zavarok támadnának. Azért már az udvari

cancellaria kijelentette azt, hogy a kegyuri terhekkel kapcsolatos birtokok tulajdonosai, nálunk bárminő vallásuk legyenek is azok, ezen terheket viselni tartoznak; tehát ehhez hasonlólag nem mentesítettnek a papi szolgálmányok teljesítése alól a más vallásuk sem, ha ily szolgálmányoknak egyházlátogatásilag lekötött birtokot megvásárolnak. Mindenkinek joga van azt megvenni, a mi neki tetszik; de nem lehet joga azt mondani, hogy ő azon birtokkal járó terhet vallása miatt át men vállalja. — Egyébiránt bátor vagyok azt is megjegyezni, hogy a fennebb felhoyzott megkülönböztetések s azokból leszámaztatott elvek nem egyedül a katolikus szempontnak kedvezésére állítatnak fel, hanem — mint a vezetésem alatt álló miniszterium irattárában feltalálható esetek igazolják — ugyan ezen jogi szempontok érvényesítették akkor is, ha hasonló ügyeik a protestansoknak voltak; pedig az erdélyi kepeszolgáltatási kérdések teljesen azonosak a katolikus kongrua-kérdésekkel és hasonlólag mint ezek, a telekezettség minden kizárásával intéztettek el. — Mindezekkel, úgy hiszem, eléggé ki van mutatva, hogy a főgondnok és főfelügyelő előterjesztésében foglalt panasz teljesen alaptalan és hogy annak minden argumentuma nemcsak a százados gyakorlat, hanem a magánjog tételeivel is megczáfoltatik. Az 1700—1. 26. t. cz. megsértéséről pedig egyáltalában nincs szó.

A mi a nmsgu belügyminiszterium fentisztelt átiratában említett 2847—832. számú miniszteri tanácsosi határozatot illeti, annak közhírré tétele ellen nézetem szerint észrevétel fenn nem foroghat, de a közhírré tétellel ezen ügyek tisztázva nem lesznek, mert azon minisztertanácsí határozat azt mondja ki, hogy oly esetekben, midőn kétes az, ha vajjon birtokhoz vagy személyhez kötött-e e kötelezettség? ez esetben a contentiosus ügy eldöntése a polgári rendes bíróságok hatásköréhez tartozik. Intézkvényeimben ezen minisztertanácsí határozathoz ragaszkodtam is, azonban a királyi kuria ezen minisztertanácsí határozatot nem vette figyelembe, hanem ily ügyeket minden alakzataikban közigazgatási intézkedés alá taztozóknak jelentette ki; s ugyanazért a kuriai határozat után a közzététel mitsem használna, sőt talán az eddiginél nagyobb zavart idézne elő, mert a kuria magát ezen minisztertanácsí határozathoz nem alkalmazná. Egyébiránt legyen szabad még a kongruák ügyében tiszteletteljesen előterjesztem, miszerint a lelkészi és kántortanítói kongruák kir. rendeletek folytán állapítottak meg és irattak össze; ezen összeírásokhoz alkalmazottan jöttek létre időnként az egyházi látogatási okmányok legnagyobb részben; ha már az akkor megállapított kongrua-mennyiség a mostani értékviszonyokhoz képest alig egy harmad értékű, úgy ha ezen kongruák még az által is csonkittatni fognak, hogy az egyházi látogatásokban foglalt kikötmények egy része a birtokváltozások folytán elesik: akkor számos lelkésznek existenciájá hitfelekezeti különbség nélkül lehetlenné lesz téve; megélhetés hiányában el fog pusztulni a lelkészség is; hogy pedig a lelkész hiánya minő káros hatással lesz egyes községek erkölcsi neveltetésére, s hogy ezáltal az állam alapjai minő károsan fognának aláásatni, azt nem szükséges bővebben fejtegetnem.

Midőn az eddigieket Nagyméltóságod bölcs figyel-

mébe s megfontolásába ajánlanám, fogadja stb. Kelt Budapestben, 1884. évi június 9-én stb.“

A mint ezekből láthatni maga a vallás és közoktatási miniszter ur ö Exja is a nehézségen segitendő, különbséges tesz személyi s dologi kötelezettségek között a mint a canonica visitatiókban: „communitas,“ „fideles parochiani,“ „sessio“ vagy „sessionalistae“ kifejezések állanak. (Folyt. köv.)

T Á R C Z A.

Nehány megjegyzés

Gyulai Pálnak a Kisfaludi-társaság 40-ik gyülésén tartott beszédére.

Nemrég, egy pár hónappal ezelőtt a kuriának egy elvi határozata látott napvilágot, melyben konkrét tényre — nevezetesen a pozsonyi könyvkereskedésben közszemlére kitett meztelen női testre — vonatkozólag a moralitás egyedítése a festményeket illetőleg van hangsúlyozva. Önkénytelenül ezen ügy véleményes megvitatása merül föl annak eszében, ki hires kritikuskunk fenn jelzett beszédét egész figyelmesen elolvassa: E beszéd rövid, erős markirozása azon elveknak, melyek a jelen általános művészeti szellemet ápolják azzal a különbséggel, hogy itt határozati jelentőségre van emelve az, a mit az indifferens irány mozgalomba merült írók csak gyakorlatilag s egy kissé tán félve alkalmaznak. Mintha egyenesen azon francia közmondásnak állott volna szolgálatába: „pour plaire il faut mentir“. Ezen beszédnek egész lényege ugyanis Sulzernek azon tétele ellen irányul, mely a szép művészeteket s így a költészetet is morális szempontból szerette tekinteni: s ki mondja, hogy a morális jónak s művészeti szépnak határai érintkezhetnek s a költészet a moralitól fényében nyerhet ugyan, de azért még csak össze sem olvadnak, sőt a költészet szabadsága a moralitás lánczeit önmagán nem türi. Ez a szépen kikerekített beszédnek lényege, mely a költészet szabadságát úgy védi, hogy Montesquieu szavai jutnak eszünkbe, melyek szerint: „nincs alávalóbb zsarnokság, mint mely a törvény árnyában és az igazság színe alatt gyakoroltatik; midőn ugyanazon deszkán fojtják meg a szerencsétlent, melyen önmagukat megmentik“. Álljon itt véleménye gyanánt néhány legpregnansabb mondata: „a szép műnek célja sem több sem kevesebb mint az, hogy a szép művet megalkotva gyönyörködtesse a lelket . . . s ha a szép helyett az erkölcsi jót fogadja el elveszti hatását a nélkül, hogy az erkölcsnek használna“ és ismét: „a művészet önmagának célja“. „A moralisták helytelenül követelik a szép eszménye helyett az erkölcsi-eszményt, mert ez nem ember-eszményi az az nem művészi rajz“. A beszéd többi részének és példázati bizonyításainak ismertetését egyelőre, mellőzve, legelőször az idézett helyekkel szemben bölcséleti álláspontunkat határozzuk meg.

Goethe egy helyen azt mondja: „Wo viel Licht ist ist starker Schatten“. Ugyanez áll ezen beszédéről is. Első tekintetre ugyanis az idézett helyek azt látszanak kifejezni, hogy a szép, mely a műtárgy anyagának varázsló tündérszellemé, önmagában bírja még pedig legfőbb eszményi

magaslaton azt, mit szent Tamás az igazság fényének és a jó elvont fensőbb ismereti sugárzásának nevez. De még sem úgy van. Mert az egész tárgyaláson keresztül kísért azon eszme, hogy a szép nem lényegileg azaz formailag, hanem esetlegesen függ egybe az erkölcsi jóval s így az teljesen egyik vagy másik hátránya nélkül elválasztható. Ezen téves gondolat megczáfolására legyen elég hivatkoznunk a metaphysica legkövetkezetesebb állítására, mely szerint a szép semmi egyéb tárgyát tekintve, mint a jó, csakhogy az ész szempontjából és nem a vágyó tehetőséghez viszonyítva, a mennyiben a szépnek látása és élvezetével megelégszünk s birni nem kívánjuk. A jó pedig az igaznak alapján, azon harmoniának alapján áll mely a czélszerűségben az erkölcs — magaslatára emelkedik s a szeretetre-méltóság fényében ragyog. E szerint tehát a szép és erkölcsi alapjukat tekintve nemcsak érintkeznek hanem össze is olvadnak. Ez a scholastikusok véleménye, melyet mert tán Gyulai ur előtt argumentum képez, megerősít Boileau is midőn azt mondja: „Rien n'est beau, que le vrai le vrai seul est aimable“. Hogy az árnyék annál szembe ötlőbb legyen, az eddigiekből a következményt még nem vonva le, haladjunk tovább a megkülömböztetések útján.

A beszéd azon elvtelenségére, melylyel sem a kurucz sem a labancz jelszót nem akarja eltanulni, a minek következménye az, hogy mind a két oldalról lehet verni, nagy befolyással látszik lenni az erkölcsnek, a moralnak tudományosan felületes ismerete a beszéd részéről, jóllehet „a moralisták“ „philosophiai és vallás-erkölcsi moral“ stb. szavakkal majd minden sorában találkozunk

Mi is hát az a philosophiai, lénytani vagy természeti erkölcs? A dolgok viszonyulása a természet által kitűzött cél felé, vagy máskép rendszeres érvényesülése azon erőnek, mely a dolgokat végeztetik felé vezető és ragadja. Ennek ellentéte pedig a nem erkölcs, az erkölcstelenség. Ha még egy lépést teszünk s a valódi, az emberi erkölcsöt vizsgáljuk nem egyéb az, mint az ember magasabb s nemesebb természetének megfelelő jellemzetes működés, melyet a belénk oltott örök isteni törvény s különösen a vallás irányoz.

Most tehát Gyulai ur beszédére visszatérve kérdezzük: „az emberi“ lehet-e valaha és bármikor indifferens, az erkölcsi és erkölcstelen közt álló? Soha, s ha ez nem, úgy nem lehet a költészet sem — mely Gyulai szerint — az emberi eszménynek, s így a művésznék rajza.

Az emberit emberivé a tények teszik s ha meg is engedjük, hogy elvontan lehet némely tényeknek a caractere az indifferentismus, de magában a működő személyben még ezek is mindig a cél és körülmények tekintetbe vételével erkölcsösök vagy erkölcstelenek. Ez az emberi, hogy egyszersmind természeti is, csakhogy eszményileg véve, eléggé világos, hiszen mindeddig a természeti állapot szempontjából beszéltünk. Ezen emberinek rajza képezi a művészi kivitelnek alapját annál is inkább, mint hogy a művészet elve az utánzás nem lehet, bár Aristoteles szerint a költészet és annak minden alakzata nem egyéb, mint a természet utánzása, mert ő itt az

eszményített, emberiesített s nem a közönséges természetet érti.

Vagyis a helyes consequentiákat az eddigiekből levonva, a szép és erkölcsi jó lényegileg egy; egyik a másikat a mint fölülmulja, karakterizálja ugyan a dolgot, de az így kölcsönzött szép vagy erkölcsi vonás nem kizárása, hanem magába olvasztása a másik jellegnek. — Ez a lénytani bizonyítás vagyis igazság, mely nem enged kiutat akkor sem, ha a természetit, az erkölcsit tisztán költészeti s így az Elnök ur nézete szerint vizsgáljuk, habár végső esetre ide kell visszatérnünk, mert: „le styl est l'homme meme“. Vegyük ugyanis azon elemeket, melyek a szépnek épületét a költészeti műben megalkotják, s látni fogjuk hogy ha el is kritizálnák a művésztől az erkölcsiséget, maga a kivétel azt határozottan megkivánja, ámbár Gyulai ur szerint: „a költészet mindig megtartotta a függetlenségét s ha sülyedt és megrovást érdemelt is, ennek oka nem annyira az volt, hogy a moral követeléseinek nem tett eleget, hanem inkább az, hogy félre ismerte saját természetét, czéjét és eszközeit“ „La critique est aisée et l'art est difficile“ mondja valamelyik francia író.

Előre bocsátva tehát ismét azt, hogy a tisztán vallásilag moralis és az erkölcstelen között mintegy a középen állóknak látszó indifferens műalakok is — miként példakkal igazolandjuk — bírják a moralitas jellegét, a mennyiben kifejezői önmagukat tekintve az isten-eszmének — s ez alkotja művészi lényiségüket — és annyiban, hogy úgy tüntetik fel az embert, a mint oly dolgokhoz vonzódik, melyek az erkölcsi rend szerzőjével csak közvetett összefüggésben állanak, bár jobb részét tekintve tisztán erkölcsi lény. — Vagy miként ezt hatalmas erővel Lasault kifejti: „A költészet sajátképeni tárgya az emberi szellem képzeleteinek vagy eszméinek végtelen birodalma, hivatva van öntudatunkra hozni a szellemi élet hatalmait, a nemesebb vágy és erős szenvedélyeket, a lélek ezen szíryait és mind azt, a mi az ember lelkében fel és alá hullámszik, vagy szemlélete előtt zajtalanul elvonul az emberi képzeletek, tettek, örömek és élmények mindent felölelő országát, a világ egész forgását és ebben az isteni világuralmat.“ És még ezt is inkább elemeire bontva, a költészet tárgya megörökíteni a kellemes, szép és nagyszerűt minden ellentétes és rokon fogalmaikkal úgy, a mint az emberi kedély változatainak hordnokai.

Kezdjük a széppel. Hogy maga a szép az igazán erkölcsinek kifejezője, elégedjünk meg erre vonatkozólag a már mondottakon kívül Mendelson, a bölcsésznek nyilatkozatával: Jeder Begriff einer Geistigen Schönheit ist Blick in das Wesen der Gottheit“. Rokonsági fogalmi közül ott találjuk mindjárt az illemest, mely rokonság és összhangzat a harmonia törvényein alapszik. Az illemest természetesen várjuk, sőt keressük nem csak életünk alkalmazásában, hanem a szép művek országában is annyira, hogy homály fűdi a művet, ha az illem hiányzik benne.

S szeretnők látni hol van az illem és min nyugszik, ha nem az erkölcsiség törvényein. Vagy vegyük a kellemest. Kellemesnek nevezzük a szépnek azon tulajdonát, mely idomának s alakjának szelidsége, gyöngédsége által kedves érzeményeket okoz, pl. egy olyan tájkép leírásával,

milyentől Gyulai ur beszédében minden moralitást el akar vitatni. Ez pedig téves állítás tőle, mert a kellem, habár nem a szellem, hanem az alak hatalmával hódít, egyszer habár szeledebb alakban az Isten eszméje, meg aztán minden műemkek a lélekben nyervén élelet a szemléltében a szép iránti nagy fogékonyságot s igazi morális érzetet tétélezi fel, mely az alakon is sejtve látja lebegni az eszménységet.

Hogy a főszegeben a legmagasabb morális eszmé üli diadalát, valamint ellentéteiben az erkölcsi érzék lázong sérelme miatt, az mindenki előtt ismeretes. Hanem inkább kétesnek látszik a moralnak nyilvánulása a tragicum és komikumban, mi mellett Gyulai ur azon példával argumentál, hogy a tragoedia soha sem választ sem egészen morális sem erkölcstelen, hanem inkább indifferens hősöket, mert abban látja az emberit kidomborítva.

No hogy ez sem áll, egy kissé mélyebb vizsgálódás ki fogja deríteni.

A tragicum aesthetikai tekintetben az, mi nemcsak félelmet és könyörületet indít, hanem az általa kifejtett szellemi erőnek csudálatos méltóságát is előtűnteti; egy részről az ember szenvedéseit és fogyatkozásait, más részről pedig a józan észet és valláson alapult, és az emberben létező szellemi erő nagyságát, melylyel magát a szenvedések súlyain tulemlve, ezekkel küzdeni sőt fölülhaladni képes, élénken érezteti. S aztán a tragikus bűnhődés nem inkább annak-e jele, hogy az erkölcsi törvényei érzékenyek, melyek a különben nagyban sem nézik el a sértő gyarlóságot? Sőt mi több erkölcsi szempontból a satirikussal egyenlő irányú s képviselője az emberinek, mely a valóságos világot értelmi, de még inkább erkölcsi nézetben ellenébe teszi az ész-képi világnak, s a kettő közti ellentétet kiemeelve kellemessel egyesült kellemetlen érzést kelt, mely végre tiszta aesthetikai gyönyörre változik át. S ki tagadja a satirikusnak erkölcsi jellegét?

A komikumra vonatkozólag pedig csak Bendavid ezen szavait kell megvizsgálnunk: „A komikum költőjének a művelt emberek tapasztalási körét elmellőzni nem szabad s a mit előad, úgy kell előadnia, hogy az igazság és valószínűség határain túl ne essék, sőt azon oldalakat is, melyeket éles szelleme felfedezett addig kell változtatnia, a míg az ítélő észhez teljesen átidomul“.

Tehát a természet és szabadságnak egymás mellett kell állnia, egyiknek a mászt elnyomnia nem szabad. És hogy ebben az igazi moral elemek bennfoglaltatnak, minden kétséget kizár.

Hume szavai is, melyek szerint egy népet meg lehet ítélni abból is, min szokott nevetni inkább az erkölcsi ségre vonatkoznak.

Ezen elemeket ölelvén fel tehát a költészet, a tényleges kivitelben sem nélkülözheti a moralt.

Nem nélkülözheti végre és legfőképp azért, hogy nem kizárólag önmagáért, hanem az emberért van, és létezik, ki minden tényekben erkölcsös, kinek még örömeiben is csak az üdülést, csak a delectatiót irányozni nem szabad, hanem mindenben és mindenért Istent. Ez a szt. irás és az emberiség legnagyobb tudósainak tekintélyén alapszik.

Az igaz! szerinte: „A költészet önmagának célja.“ Greguss Agost a „Mesterség és művészet“ című értekezésében ezen állítást absurditását eléggé feltűnteti. Ugyanis ő többek közt így szól. A művészeti önczél igit mereven felállitva sehogy sem képes eligazítani: mert vagy mindennek meg kell adnunk az önczéluságot, vagy semminek sem adhatjuk meg, vagy minden önczél mint a Leibnitz monasa s ekkor a mesterséget is megilleti (a mit pedig állítani nevetséges) vagy semmi sem az, hanem eszköz bizonyos célra, mely cél nem önmaga s ekkor a művészetnek sem tulajdonitható.“ Megengedjük ugyan, hogy a művészetnek legközelebbi célja abban áll, hogy számunkra az eszményi szépet szemléltethető ábrázolásra juttassa és hogy a műemkeknek tetesenie örvendeztetnie kell; ámde ezen gyönyörnek bármily érzéki alak mellett is szelleminek kell lennie. S ezen szellemi emelkedés, nemesítő szárnyalás önkényt arra vezet, hogy a legközelebbi célon kívül van végcél is és pedig úgy tárgyilagos mint alanyi. — Tárgyilagos: Isten dicsőítése ki minden szépnek alkotója. — Alanyi célja: az erkölcs emelése s nemesítése. — A midőn ugyanis az eszmény az érzéki leplen átdereng, az akarat ösztönt nyer az eszményt önmagában tökéletesíteni.

S aztán a műtörténelem bizonyossága szerint a mű alkotáshoz az eszményt legfőképp mindig a vallás adta. „A művészet — mondja Lassault — valamint a vallásból indult ki történelmi fejlődésének kör-forgásában ismét a valláshoz tér vissza, hogy mint hű munkatárs segítségére legyen az emberiség testi, erkölcsi és értelmi nemesítésének mindent felölő munkájában. A művészet, elválasztva a vallástól, tartalom nélkülivé, a vallás a művészet nélkül alaktalanná válik; a vallás lelke a művészetnek, a művészet teste a vallásnak. Minden igaz művészet úgy, mint minden igaz vallás a végtelenből merít: s azért az igazi művészek mindig mélyen vallásos természetűek.“ S hozzá tehetjük, különben földön fog csúszni, alakjaiban hiányozni fog a lélek. — Hogy ilyen formán a morális összeköttetésben van a művészetrel világos, mert hisz' a moral a vallásnak szárnya. A hol hiányzik az erkölcs varázsa, ott az eszményi szép is hiányzik s csak a külső látszata marad meg az érzéki alakban, miként úgy a görög mint a keresztény művészet akkor ragyogott dicsőségben, midőn a vallástól és erkölcsötől kapta a sugarakat.

A realistikus czopf — irány tehát, melynek uralma a költészetben ma általános kezd lenni, minden Titáni erőlködés után ha elvben tagadná is az alakon kívül a szellem hatalmát, tényleg mégis az eszménységgé zamatját csak abban bírja.

Mindedig tehát a philosophiai s aesthetikai elvek következetessége megczafolatlanul védi a költészet moralitását. De talán az élet czáfolja meg az elvi igazságokat? Megengednök, de csak abban az esetben, ha elfogadnök Gyulai urnak azon nézetét: „A költemény soha sem igaz a szó közönséges értelmében, csak az igaznak látszata,“ — melyet azonban önmaga félig vissza von, igit folytatván: „Az események nem történtek meg, vagy nem úgy történtek, de a szív rajzának a viszonyok természetének, a jellemek nyilatkozatának igaznak kell lenni“.

Hogy a két rés között milyen összefüggés van még kitalálni is bajos.

„A moralisták követelése — mondja ő — szük körűvé tenné a költészetet.“ Ezen állítás helyes csak akkor volna, ha a valódi költészetnek olyan is lenetne tárgya, mely a moralitás jelmezét önmagán nem tünné. — Megengedjük ugyan, hogy sok olyan költő, kiket a világ égi szellemeknek tart épen nem sokat törődtek a moralitással, mint pl. Hugo Viktor, kit valaki jellemzetesen a „romailag és tartalmitlag nemes romanticismus Lutherének nevezett, de ez épen nem bizonyít ellenünk. Azért hogy valaki az igazság utjáról letéved, ha tételeit következetesen védi, nem szoktuk tőle a tudós czímet megtagadni. Ép így bárkinek a költői irányát támadhatjuk a nélkül, hogy tehetősége mélységének tagadásába essünk, hanem igaz az is, hogy a hol a moral a költészetből kilépi, előtör minden oldalról az üresség és iránytalanság. Az indifferentismus a mint a vallásban, ugy a művészetben is a szellemet hutítja, elfásítja és a föld göröngyeihez bilincseli.

A míg a költészet a moralit szükségkép feleleli, addig meg van a célja, gyönyörködtetve nemesíteni s a míg vallásos irányu soha sem silány, mert hisz a művészet tárgya az ideál s ha a valódi művész mindég a végtelenség érzetétől van áthatva s a szépség, öszhangzat és tökéletesség törvényei szerint működik épen az által erősítőleg hat az erkölcsi érzelmre. Csakhogy Gyulai elvei mellett felsőhajthatunk egy nagy írival: „Hol van a költészet, mely az emberiséget barátságos uton vezette az erkölcsiséghez, a vad szenvedélyeket zabolázta, magas sejtelmeket táplált és élesztett, a bölcsesség és erény tanait kellemes hangon hirdeti.“

Vagy tán a moralis elvekkel nem férnek egybe a szerelmi dalok stöbb e félek? Az igaz! A szív azon átkozódásai, melyek viharként dulkan-fulnak s az érzékiség után lihegnek, ha moralis és költői kibékítést nem nyernek visszatetszők, de azt mi természetes és így erkölcsileg igaz mindig lehet a költészetbe vezetni. — Különbön helyes az, mit egy francia író mond: „La vertu est la santé de l'ame“.

Tehát az egészséges költészetnek is az erényben kell élnie s valamint az erény lehet isteni és természetes s a természetes is, okvetlenül erkölcsi, ugy a lélek költésze is, mely a legkülömbözőbb dalokban nyer alakot mindig és okvetlenül erkölcsi, míg a lélek emberi életét fejezi ki legyen akár vallásos, akár indifferensnek látszó.

Nem tesz tehát eleget Gyulai ur, midőn a költészetben csak annyi moralit kíván, hogy ne legyen az erkölcsitelenség predikátora — mint beszédének hátsó részében tárgyalva van. — Ez is valami szemben a Benedek Aladár féle naturalistikus erkölcs-taposó költészetrel, de nem elég. Itt leginkább áll az, hogy a negatív állítás akkor nyer igazi erőt, ha a positivismusba megy át. — Vissza kívánandó tehát a régibb idők szelleme, „midőn a költészet karján lépett fel a vallás, philosophia és történelem“, mert hogy miként ő mondja „most sem váltak el egymástól és sugalmazzák egymást“ egy kissé kétesen állíthatók. Azok igazán eszményileg fönséges művek, melyekről ezt el lehet mondani, azok a gyöngyök, melyek a költészet diadémját ékítik.

Még egy szárnyatlan frazist is megereszt, hogy t. i. „Az egyház atyák az epikureusokhoz hasonlóan, kik a bölcsesség ellenségének tartották a költészetet, nagy szigort tanusítanak vele szemben“.

Hát ez történelmileg be nem bizonyítható, legalább azon költészeti művekre vonatkozólag, melyek e nevet méltán megérdemlik, s bár mindegyik szent-Atya magasan szárnyaló költő volt, hogy szerelmi dalokat nem irtak azt csak talán természetesnek találja. Nem látszik ismerni, hogy az egyház fönséges hymnusjai szt. Tamás és a hozzá hasonló szeraph költőktől származtak.

Joggal követelik tehát a moralisták, hogy a költészet legyen mora is s joggal nézzük tehát mi a moralban azon him-port, mely a költészetre báj-zománczot lehelve azt egészségesen termékenynyé teszi.

Gáspár István.

I R O D A L O M.

— Megjelent: **„Isten ígéje szent beszédekben.“** XII. évf. 3. füz. Szerkeszti Jagicza Lajos. Kiadja Buzárovits G. Esztergomban, Tartalma hat szt. beszéd: ára: egész évre (12 füzet) csak 2 ft.

— **„XI. jelentés az iskolai — takarékpénztárakról Magyarországon 1885-6-ban.“** Összeszámítva a 11 évi eredményt, tesz az összes betétek száma 147,595-öt és az azok által képviselt összeg 886,264 frtot.

— Beküldetett: **„Programmja a magyarországi benszülött s beköltözött mágás-családok rövid ismertetése“** czimű családtani munkának.

— Azok, a kik ezen vállalat iránt érdeklődnek, egész bizalommal fordulhatnak Doby Antal urhoz (Bártfa); ő majd a munka megjelenésének idejére és árara vonatkozólag bővebb fölvilágosítást adand.

— **Csikmegeye térképe, népiskolák III-ik oszt. számára,** Józsa Sándor „Csikmegeye földrajzához alkalmazva. Tervezte: Józsa Sándor tanító; rajzolta — Taschek Gy. polg. isk. rajztn. Gyergyó-Ditró, 1887. (Nyomatott: Heisler J. Budapesten.) — Szerző kiadása. Kapható Kricsa Péternél Gyergyó-Szent-Miklóson; ára 20 krajczár.

Mióta a földrajz ügyében annyira haladtunk, hogy kiindulási pontnak a születési hely ismertetését veszik fel tanítóink: azóta igen fontosokká váltak a megyei térképek. — Mert aki a földrajz tanítását ezek nélkül kezdené és folytatná, az oly neveléses munkát végezne, — mint a ki a vaknak a színekről tartana magyarázatot. — A megyei térképek elkerülhetlen szükségét meddő munka volna hosszasan fejtegetni. — Legtöbb megyéje édes hazánkknak bir is már ezzel, ami a szükségességét kézzelfoghatólag igazolja.

Csak az a nagy baj, hogy ezen térképek tulnyomó száma nem paedagogiai szempontból készült, s így a gyenge gyermeki felfogást tekinteten kívül hagyták.

A legtöbb térkép — amint a tanítók sajnosan tapasztalhatják, különböző színekkel, fodritott hajszáralaku huzogatásokkal, szükségtelen nevekkel összezsufolt apró részletekkel annyira be van tarkásítva, hogy igen gyakran

nemcsak a fejlődéssel küzdő gyermekeknek, hanem a felnőtteknek is nagy nehézségbe kerül eligazodni. — Ezen zürzavaros tarkaság aztán azt eredményezi, hogy a hegyek, völgyek, vizek stb. elmosódottakká válnak, s a gyermek az ily térkép alapján a legkitartóbb szorgalma mellett sem szerezhet állandó tiszta fogalmat; a tanító pedig erőinek megfeszítésével is alig képes a jelen kor kívánalmainak kielégítőleg megfelelni és sok fáradsága után reménylert, a várakozását teljesen megnyugtató eredményt felmutatni. — Ezen körülményből származik az is, hogy a tanítók nagy része élvezet nélkül valónak, unalmasnak, sőt testet-lelket egyaránt fárasztó munkának találja a földrajzi oktatást, minek természetesen az új nemzedék vallja legtöbb kárát.

Csikmegye térképének szerzője — hosszas gyakorlat és tapasztalat folytán úgy látszik — felismerte a szóban forgó munkák hiányait; mert a különös súlyt arra fektette, hogy munkálata a növendékek felfogási és még fejlődéssel a képességekkel lehető lejobban megegyező legyen.

Lássuk csak részletesebben!

Józsa Sándor a térképek eddig ismert kiviteli módjaitól eltért s minden fölösleget, ami a szem, ész és kedélyre bénítólag hatott nagyon helyesen mellőzve csupán azokat vette fel, a mik szükségeseznek bizonyultak a tapasztalat szerint.

A hegyeket térképében fokozatosan keskenyedő négy festett réteg képezi, melyek fölött egy ötödik vonal, mint főgerincz húzódik végig és ezek által a hegyek, völgyek, síkságok és változatos kanyarulatai azoknak határozott alakban tűnnek ki.

Az említett rétegek, melyeknek alapszíne barnás-sárgamedékesen folynak át egymásba, miáltal a hegyek kimagaslanak, — s valóságos dombor művet látszanak képezni. — A községek nevei a térségek mellett lépcsőzetesen hiemelkedő hegyek oldalaira vannak nyomtatva, melyek első tekintetre horpadásokat és kisebb kiemelkedéseket tüntetnek fel, mi által a természetes állapot a leg-hubban van utánozva. — S hogy a gyermekek ne a neveket tekintésük fődolognak, hanem az azoknak megfelelő köröket, pontokat stb. a nevek nem szorosan mellettök, hanem kevés távolabb (a hegyek oldalain) — velük azonban egy irányban — foglalak helyet. — Ezáltal — nézetem szerint — a tanító is mintegy utalva van arra, hogy saját megyéjét tanítás előtt tökéletesen és biztosan átnéze-gesse. — Csikmegyét illetőleg nem is jár nehézséggel ily szabatos térkép mellett. — Annál inkább nem, mert aránylag a nevek száma nem sok — Az előforduló nevek jó nagy betűkkel vannak nyomtatva, ami különösen a gyermekek kezébe adandó térképnél egyik főkövetelmény. — A szem ezen térképen biztosan nyugszik, s miután a főlétséges részek mellőzve vannak, könnyen áttekinthető. — A párhuzamos vonalokkal jelzett utak, úgy szintén az átjáró szorosok p. o. békási, gyimesi, tölgyesi stb. szembe ötlőleg kivehetők. — Jelen térképen világosan látható, hogy nem hágók, mint azt többen a földrajz írók közül

tévesen könyveikbe felvették, hanem vízszintes utak vezetnek át a vákokan a szomszédországba. — A Kárpátok és Hargita behajlása p. o. Ditrónál, — Szárhegynél, Zsögödnél, — Rákosnál stb. stb. tökéletesen megfelelnek a természetes állapotnak. — Ezen két hegységet egybe-kötő vonalok is p. o. Gereczes, Nyerges, Mitács, Büdös stb. könnyen felfoghatólag és igen hűen vannak utánozva; a mi által érdekessége mellett a megyét megismerni aká-rónak valódi képet tár elébe.

Ily kivitelű térkép mellett magoknak a gyermekeknek sem sok fejtörésbe kerül megérteni miket a földrajzi órákon e megyéről hallanak. Meggyőződésem szerint csak az ilyen felel meg igazában a gyermekek felfogásának.

Ezek folytán, a különben is csinos, igen czélszerű, hézaggptóló sőt nélkülözhetlen taneszközt, — míg egyfelől szükségtelennek tartom dicsérgetni; mert e mű magama-gát dicséri; addig másfelől lelkiismerettel merem ajánlani az iskolahatóságok, szülők és tanítók becses pártfogásába.

Valóban öröm tölti el szívemet, hogy valahára szá-kelyföldi tanítóink is ébredezni kezdettek s a munkálko-dási téren nem várják a galambot sültén repülni szájokba.

Méltán büszkéek lehetnek a Csikiak rá! Vajha több ily öröm érné székelynépünket?! Székelyföldi termék levén székelytől, — miután a más ilynemű taneszközök fölött áll, egy új bizonyíték a költő ezen szavai igazsága mellett:

„Csak nem fajult el még a székely vér,
Minden kis csepje drága gyöngyöt ér!”
Gyergyó Ditró, 1887. feb. 6-án.

Székelyföldi, n. s.

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL

— **Hitélet.** Hamvazó szerdát szokásos kegyelettel ülte meg a püspöki székváros. A hamvazás szivre ható szertartásait valamint az ünnepélyes sz. misét a buzgó főpásztor ur ö nmlga teljes segédlettel személyesen végezte. A beállott nagyböjti szt. idő alatt a székesegyházban böjti szónoklatot fog tartani minden pénteken d. u. 4. órakor Dr. Szuchy Béla theol. tanár német nyelven; vasárnaponkint pedig a déleesti isteni tisztelet után Benedek József székesegyházi káplán magyarul, a gyfhehervári. irgalmas nővérek zárdatemplomában végre minden szerdán d. u. 4 órakor Bessenyei Puhola József gymn. hit-tanár. —

— **Fini hódolatteljes tisztelettel vettük** püspök urunk ó nagyméltóságának ez idei II. számú fő-pásztori körlevelét, melynek első cikkje a beállott nagy-böjti üdvös megtartására kenetteljes szavakban buzdítja a papságot és hiveket; ezután tudomására hozatik a megyei papságnak Bodó Ignác farkaslaki lelkész elhalálózása; ajáltatnak dr. Laurán Ágoston „Korszerű egyházpolitikai kérdések” és dr. Cserni Béla „Tájékozás a csillagos égen” című műveik, valamint a Temesvárot megjelölő „Böl-cseleti folyóirat. című szakközlöny.

Kiadja: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, Dr. SZUCHY BÉLA, STRAUBERT ÖDÖN, Dr. VERESS FERENCZ.

Nyomatott a püsp. lyc. nyomda gyorsajtóján Gyulafehérvárt.